

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

שיעור מוצש"ק
לך לך
מרחשון התשפ"ד בשל"ה
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין איסור תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, ביאור המאמר כל שנה שאין מריעין בה בתחילתה – מריעין לה בסופה, והאם מדובר גם בר"ה שחל בשבת.

התייחסות לאסון הנורא שאירע בשמיני עצרת, עוונות שחטאו בהם הנרצחים אשר השתתפו באותה חניגא שהיתה שם וכו'.

בעניין הרכבת הקלה שנבנתה גם ע"י חילול שב"ק, פסק דין מהרה"ג משה רצאבי שליט"א לגבי הצורך להמתין מלהשתמש בה בכדי שייעשו, ומסקנת מרן שליט"א עד מתי ראוי להימנע מלנסוע בה.

האם בר"ה שחל בשבת, כבשנתינו זאת, זהו סימן טוב, וזכות שמירת השבת שלנו היא במקום זכות תקיעת שופר, ומשל נורא מבעל מנחת עני בעניין זה. והא כיצד ביטלו חז"ל מצות עשה דאורייתא, מחשש שמא יעבירונו וכו'.

השלמה בעניין 'מי שבירך' לאנשי הצבא שפירסמו בזמנו רבנים פשרנים, וחשיבות אמירת פסוק כל כלי וגו' בעת שמיעת אזעקה.



כל הזכויות שמורות למרן שליט"א
יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 712
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031



ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפני מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י ר' שמעון גבריאל בן עלי שיחי מארה"ב, לזיווג הגון לבנו עלי שיחי, ולבתו טינה שתחי'. ולהצלחתו בכל העניינים. [אולי אינני קורא נכון, האם זה 'עלי' או 'עלאי'. אינני יודע, כתוב פה עלי. אם זה עלאי, צריך לכתוב עם אל"ף. כמו שנאמר בגמ' חולין, אָרְיָא דְבִי עֲלָאי. וע' בספר סדר הדורות. טוב, איך שהשם שלו, יתברך כפי שהוא]. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

מוקדש השיעור כמו"כ ע"י ר' ברוך חיים בן שלמה הי"ו מארה"ב, לעילוי נשמת סבו רבי יחיאל מנחם בן צבי אלימלך ז"ל, תנצב"ה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

כמו"כ השיעור מוקדש ע"י ר' חיים בן יהודה אחרק הי"ו מארה"ב, לע"נ הוריו תנצב"ה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

גם כמו"כ השיעור מוקדש לרפואת והצלחת מרת סימון שמחה תליט"א בת רבי דוד מאיר יצ"ו, בתוך שאר כל חולי עמו ישראל. ישועת ה' כהרף עין. אכ"ר.

בעניין איסור תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, ביאור המאמר כל שנה שאין מריעין בה בתחילתה – מריעין לה בסופה, והאם מדובר גם בר"ה שחל בשבת.

במסכת ראש השנה [דף כ"ט ע"ב] מובא במשנה כך, יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה. כאשר חל ר"ה בשבת, בבית המקדש תוקעין בשופר, עם החצוצרות, כי כך זה תמיד. אבל במדינה, לא תוקעים. וכו' וכו'. ומה שידוע למעשה, כי כאשר חל ר"ה בשבת, אין תקיעת שופר.

שואלת הגמרא, מָנָא הני מילי?

אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא, כתוב אחד אומר, שְׁבִתוֹן זְכוֹרֹן תְּרוּעָה וַיִּקְרָא כ"ג, כ"ד]. וכתוב אחד אומר, יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם [במדבר כ"ט, א']. הוא שואל, כי ישנו פסוק בפרשת אמור, שם כתוב לגבי ראש השנה, 'זכרון תרועה'. ובפרשת פינחס כתוב, 'יום תרועה'. מהי סיבת השינוי?

והוא עונה, לא קשיא. כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול.

כאשר יו"ט חל בחול, זהו יום תרועה, כי מריעים אז בשופר. אבל כאשר ר"ה חל בשבת, זהו זכרון תרועה, רק להזכיר בפה את עניין התרועה. כגון שתגיד פסוקים מעניין התרועה, 'זכרון תרועה' – דברים המזכירים זאת, אבל לא תקיעת שופר ממש.

לכאורה, לפי זה יוצא, כי מן התורה לא תוקעים, כאשר ר"ה חל בשבת. דהיינו, מכך שהתורה משנה את הלשון, פעם אחת יום תרועה ופעם אחת 'זכרון תרועה', ילפינן כי מן התורה אסור לתקוע אז בשופר. כך מובן לפי דבריו.

ברם, רבא [שם בגמרא] אינו מסכים לכך.

אָמַר רַבָּא, אִי מְדַאֲרִיתָא הִיא – לפי דבריך, שאסור מן התורה לתקוע, אם כן – במקדש היכי תקעינן? איזה היתר ישנו, לתקוע בבית המקדש? בשלמא אם זה מדרבנן, ישנו כלל 'אין שבות במקדש'. אבל אם זהו מדאורייתא, איזה היתר ישנו, לתקוע בביהמ"ק?

ועוד, הא לאו מלאכה היא, דאצטריך קרא למעוטי. לא צריך שיהיה פסוק, אשר יתיר זאת. דתנא דבי שמואל [במדבר כ"ט, א'] פֶּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה.

אלא אמר רבא, מדאורייתא מְשָׂרָא שְׂרִי, ורבנן הוא דְּגָזַר ביה. מן התורה מותר לתקוע בר"ה שחל בשבת, רק רבנן גזרו שלא לתקוע.

כדרבה, דאמר רבה, הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברה"ר.

והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה. אותו הדבר לגבי נטילת לולב בשבת, מן התורה נוטלים בשבת, אבל רבנן גזרו שלא. ואותו הדבר, לגבי קריאת המגילה.

נראה כי לפי מסקנת הגמרא, יוצא כי גם הפסוק 'זכרון תרועה', איננו מדבר לגבי שבת. משא"כ לפי רבי לוי. ואז מובן, מה שאנחנו – בתפילות ראש השנה – איננו עושים חילוק ביום חול לבין שבת. בעדות האחרות, עושים חילוק. בשבת אומרים 'זכרון תרועה', וביום חול

ביצה פ"ק ה"ג, משמע דס"ל דיו"ט ל"ת גרידא הוא. ומיהו איכא למ"ד התם, דאין דוחה אלא עשה הכתובה בצידה.

ולא נתבאר מטעם איזה מלאכה נאסרה תקיעת שופר. ומיהו גם בבבלי משמע דבעי לזה מיעוט, וכדמשמע מתוס' שבת קי"ז ע"ב, ועי' ר"ן ריש שבת.

והנה כמו כן גבי לולב, דאינו דוחה שבת, דרשוהו בירושלמי סוכה ספ"ג מקרא, ואף שם הק' בגמ' בבבלי, דהא אינו אלא משום מוקצה, דמה"ת שרי. ומפרשי, משום גזירה הוא. ומשמע דלירושלמי נתמעט מקרא, אף דאין בו משום וכו'.

*

לכאורה, כך סובר גם בעל שכל טוב – זהו רבי מנחם בן שלמה – שהיה אחד מן הראשונים. בספר דברי מנחם להגר"מ כשר זצ"ל וחלק ד', אור"ח סימן י"ד] והאריך לגבי הנושא הזה, של גזירה שמא יעבירונו, והביא את דבריו בזה"ל, מצאתי אחד מן הראשונים, רבינו מנחם בעל שכל טוב, שמביא פירוש חדש במאמר זה, שלא נמצא בשום מקום אחר.

בספר שכל טוב [בראשית כ"ב, י"ח. דף ס"ז ע"ב] כתב בזה"ל, ואם חל יו"ט הראשון של ר"ה בשבת, אין תוקעין. דא"ר זירא, גזירה הוא דגזרו אנשי כנסת הגדולה – אנשי כנה"ג, הם שגזרו זאת. זהו אינו 'מדרבנן', שהיו יותר מאוחר – על השופר, ועל הלולב, ועל המגילה, שלא לנהוג בשבת, שמא יוליכם אצל בקי ללמוד עניינם, אי נמי ברכותיהן. איך תוקעים בשופר, כיצד נטילת הלולב צריכה להיות, או אם את הברכות איננו יודע. בכל אופן, הוא עובר על איסור הוצאה בשבת. ויעבירם ארבע אמות ברשות הרבים, ונמצא מחלל את השבת, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה.

שאלה מהקהל: האם יש הוכחה מן הבבלי, שהגזירה לא היתה כבר בזמן אנשי כנסת הגדולה?

תשובת מרן שליט"א: תעייין שם בדברי מנחם, יש אריכות בנושא זה.

אומרים יום תרועה. אבל מהרי"ץ כותב [ועי' חיים ח"ג דף ס"א ע"א] בזה"ל, 'זכרון תרועה'. הכי גרסינן לומר, אפילו כשחל בחול. וכן גירסת הרמב"ם [סדר התפילות] והתכאל"ל וכו'. הוא מאריך על כך.

לכאורה, הדבר מתאים למסקנת הסוגיא. כי אם הינך עושה חילוק, שיום תרועה נאמר לגבי חול, אזי זהו רק לפי ההוה אמינא, או לפי רבי לוי. אולם הרי כל הפוסקים, הביאו את המסקנא של רבא, שזאת גזירה מדרבנן.

אלא מאי, אולי הירושלמי סובר כך. מה שמובא אצלנו בגמ' בבבלי בתורת הדעה הראשונה, ישנו גם בירושלמי, ואין שם דעה אחרת. לא מובא שם את עניין הגזירה שמא יעבירונו, אלא מובא רק הטעם הראשון.

בירושלמי [ראש השנה פרק ד' הלכה א'] מובא כך, ר' אבא בר פפא א"ר יוחנן ורשב"ל, הוון יתיבון מקשיי [היו יושבים ומקשים]. אמרין, תנינן, י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה. אין דבר תורה הוא, אף בגבולין ידחה? [אם דבר תורה, שופר דוחה שבת, אף בגבולין ידחה, ולמה אין תוקעין אלא במקדש?] אין לית הוא דבר תורה, אף במקדש לא ידחה? עבר כהנא. אמרין, הא גברא רבה דנישאל ליה. אתון שאלון ליה [עבר לפניכם כהנא. אמרו, הנה גברא רבה לשאל ממנו. באו ושאלו לו]. אמר לון, כתוב אחד אומר יום תרועה, וכתוב אחד אומר 'זכרון תרועה'. הא כיצד? בשעה שהוא חל בחול, יום תרועה. בשעה שהוא חל בשבת, זכרון תרועה. מזכירין, אבל לא תוקעין.

בביאור הגר"ח קניבסקי זצ"ל [שם] עמד על כך, וכתב בזה"ל, משמע דס"ל לירושלמי, דתקיעת שופר מלאכה היא מד"ת, ודלא בבבלי דס"ל תקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה. וא"ת, א"כ מאי איצטריך קרא למעוטי דאין תוקעין, הא אין עשה דוחה ל"ת ועשה? אם זאת רק חכמה, ולא מלאכה, למה זהו איסור מדאורייתא לתקוע בשבת?

י"ל, דאי לאו קרא, הוה מרבינן יום תרועה יהיה לכם ואפי' בשבת. תוס'. ועי' עוד ירושלמי

בהמשך הוא מביא את הגמרא במסכת ראש השנה [דף ט"ז ע"ב], והא דאמר ר' יצחק, כל שנה שלא תקעו בה בתחילה, מריעין לה בסופה. והוא מסביר, לא אמר כשחל ר"ה בשבת, דהא גזירת הכתוב שלא יתקעו, שנאמר זכרון תרועה, אלא כגון שנאנסו או נתרשלו מלתקוע. מאי טעמא מריעין לה? משום שלא נתערבב השטן.

מה שכתוב לפנינו בגמ' שם, כל שנה שאין תוקעין לה' בלמ"ד, כנראה שהגירסא הזאת אינה מדוייקת. לא שאין תוקעין לה', אלא צ"ל שאין תוקעין בה'. מסתברא כי בגלל שבהמשך מובא, מריעין לה' בסופה, כתבו המדפיסים כך גם ברישא. עכ"פ ראיתי כי בספרים רבים כתבו נכון, כל שנה שאין תוקעין – או תקעו – בה' בתחילתה, מריעין לה בסופה, וכמו בשכל טוב הנז"ל.

כי כששומע קול השופר, אומר, שמא זהו יום שנא' בו, ביום ההוא יתקע בשופר גדול וישעיה כ"ז, י"ג. לפיכך עומד ושותק, ואין לו רשות לקטרג.

מה פירוש המלים, מריעין לה בסופה?

מבארים הבית יוסף והרש"ש, ועוד מפרשים, כי הכוונה היא, שאם לא היתה תקיעת שופר בר"ה, אזי ח"ו בסוף השנה יהיו צריכים להריע, לעשות תעניות ותפילות, בגלל שחסר היה בר"ה תקיעת שופר. צריך לערבב את השטן, אשר פתח את פיו וקטרג. לא היה מה שיסתום לו את הפה, מכיון שלא היה תקיעת שופר בר"ה.

התוספות [שם] מביאים כך, מפרש בהלכות גדולות, לאו דמיקלע בשבתא, אלא דאיתיליד אונסא. אין המדובר כאשר ר"ה חל בשבת, כי מה פשעם ומה חטאתם, הרי אסור לתקוע. אלא המדובר, כאשר איתיליד אונסא. לא תקעו בשופר, בגלל שהיו אנוסים. גם דבר זה, צריך הסבר. כי לכאורה, אם הם היו אנוסים, הרי קיי"ל 'אונס רחמנא פטריה'. בא הט"ז ובסימן תקפ"ה סעיף ה' ואומר, כי אם הם היו אנוסים, אזי מן השמים גלגלו זאת, בכדי שיבינו שהם צריכים לתקן.

וזה לשונו שם, הטור הביא הגמרא, אר"י כל שנה שאין תוקעין בו בתחילתה, מריעין לה בסופה. מאי טעמא? דלא מערבב שטן. ומפרש בה"ג, לא דאיקלע בשבתא, אלא דאיתיליד אונסא ולא תקעו עכ"ל.

וקשה, דהא אונס (פטרא) [פטריה] רחמנא בכ"מ. אם היה אונס ולא תקעו, מריעין לה בסופה? בגלל זה תהיינה צרות בסוף השנה? הלא הם היו אנוסים? הם רצו לתקוע, אבל לא יכלו. כך הוא שואל.

לאחר מכן, הוא מוסיף ושואל עוד, ותו קשה, דאיתא במהרי"ל, הא דמריעין בסופה, דהיינו במזיד. זאת היתה פשיעה. אבל נתבטלה מחמת אונס, לא יאונה להם כל און. והוא שלא כדברי בה"ג.

האמת היא, כי צריכים להעיר כאן, שכנראה זאת איננה קושיא. ישנם עוד כמה ראשונים, המביאים בשם בה"ג בשינוי מ"ש התוס'. אם כן, זה לא שמהרי"ל נגד בה"ג, אלא זאת הגירסא שהיתה גם למהרי"ל בהלכות גדולות. בעז"ה נראה זאת בהמשך.

תשמעו את תשובתו. מדוע מריעין לה בסופה? ונ"ל, דהך מריעין בסופה, הוא ע"פ מה שמצינו בחלמא בישא. דאמרינן שם [ברכות דף נ"ה ע"א], עציבותיה מסת"יה. פירוש, שע"י שהוא דואג ומתעצב, ניצול אחר כך מהרעה שהיתה נגזר עליו. אם אדם רואה חלום רע, מה שהוא מתעצב, דבר זה בעצמו הוא כבר כפרה עבורו. והכי נמי בהך דתקיעות של ר"ה, באם נאנסו ולא תקעו, היא סיבה מאתו ית' שאירע להם כן. אם היה לכם אונס, הקב"ה סיבב זאת. ובזה מראה להם הקב"ה, שירע להם בסוף השנה. הקב"ה רומז להם זאת, ע"י שלא הניח שתהיה להם תקיעת שופר. אמנם הם רצו לתקוע, אבל זו הוכחה שהקב"ה כועס עליהם.

ונ"מ שיחזרו בתשובה, ויצטערו ע"ז, ועיי"ז יתכפר להם מה שנתחייבו. וע"כ אמר בה"ג, דאם איקלע בשבת, אין שייך לומר כן, שהקב"ה מראה להם, אלא דוקא באירע מקרה, בזה ירהרו ויצטערו, ועציבותיהו

בספר דברי מנחם [שם], האריך לגבי כל הנושא הזה, אביא בפניכם מקצת מן הדברים החשובים שכתב.

הוא כותב [בדף ס"ד] בזה"ל, ולפי זה מסתבר לומר, שאנשי כנסת הגדולה שגזרו לבטל מצות עשה של שופר ולולב, משום גזרה שמא יעבירונו, עשו זאת לא רק משום לא פלוג, כמו שכתבתי לעיל, אלא ביחוד למען חיזוק שמירת שבת, ולהוכיח לקהל גודל החטא של הוצאה בשבת. וכדברי ר' נחמיה, שאסרו חכמים בכונה לקרות בשבת בכתבי הקדש, כדי שהקהל ילמוד מזה קל וחומר, שאסור לקרות בשטרי הדיוטות. אותו הדבר יש לומר על גזירת שמא יעבירונו, כדי שהקהל ילמוד מזה, אם בטלו מצות שופר ולולב משום גזירה שמא יעבירונו, על אחת כמה וכמה שאסור בשבת להוציא לר"ה שום דבר.

חז"ל באים ומבטלים מצות עשה מן התורה, ויש בכוחם לעשות כך כי זה ב'שב ואל תעשה', גזירה שמא יעבירונו. כיצד מבטלים מכל עם ישראל תקיעת שופר, כי אולי יהיה איזה מישהו שיחלל שבת? לבטל מצוה כזאת חשובה? אלא מפני שבכך האנשים ירגישו, את חומרת העניין של הוצאה בשבת. זאת היתה המטרה שלהם. והגם שמגילה מדברי סופרים. י"ל כי כיון שביטלו שופר ולולב שהם מדאורייתא, הוצרכו לבטל גם מגילה, כדי שלא תהא מצוה מדברי סופרים חמורה יותר לעשותה אפילו בשבת. ולא עיינתי אם הרמ"מ כשר ביאר שם זאת. איתמר].

בהמשך [בדף ס"ה] הוא מדקדק, לגבי מה שאמר רבא, 'מדאורייתא משרא שרי'. לכאורה, מה הפירוש 'משרא שרי'? הרי זה לא שמותר לתקוע, אלא חייבים לתקוע?

לכאוי הפשטות היא – ככה אפשר להבין – כי אם הדבר מותר, אזי זה חייב. דבר זה שכיח בדוכתי טובא. אבל הוא בכל זאת מדייק זאת, ומפלפל בכך, וכותב בזה"ל, אנו למדים, שבר"ה שחל להיות בשבת, אין חיוב תקיעה מן התורה, אלא רשות. ולכן מצאו חכמים מקום לגזור, שמא יעבירונו.

מסתיי לזה שלא יאונה להם אח"כ צרה כלל. נמצאו גם דברי מהרי"ל צודקים.

והך 'מריעים לה בסופה', פירש בית יוסף, שיבואו עליהם אויבים, ויריעו בשופר בתעניות. זהו פירושו של הב"י, וכך בדר"כ המקובל. ורש"ל פי', שיבוא להם רע. מהרש"ל מפרש, כי 'מריעין היינו', שיבוא אליהם רעה רח"ל. 'מריעין' כפישוטו, יהיו צרות.

שאלה מהקהל: למה כתוב 'בסופה', ולא 'בתוכה'?

תגובה מהקהל: הכוונה, 'עד סופה'. תשובת מרן שליט"א: נכון. זאת שאלה. ישנם עוד כמה דיוקים לדייק כאן, כגון מה שכתוב 'כל' שנה וכו', מה באה לרבות המלה 'כל'? ומה הפירוש, 'בסופה'? אבל כנראה שהכוונה היא, לכל הפחות בסוף השנה.

לצערינו, בעוונותינו הרבים, השנה זה לא היה 'בסופה', אלא מיד היה החרון אף, רח"ל. רק נגמרו חגי תשרי, היגענו לשמיני עצרת, לחיתום הדין, וכבר קרה האסון. כאן רואים בדיוק ההיפך. נר' שהכוונה היא, שבשנים אחרות, הקב"ה נותן להם זמן, עד סוף השנה. אם לא יתקנו. עד סוף השנה, הם צריכים לבדוק את עצמם, לפשפש במעשיהם. יש להם אַרְפָּא. ואע"פ שכבר נתבאר כי חז"ל לא דיברו כשחל ראש השנה בשבת, אך הדבר יובן על פי דברי המנחת עני שנביא בס"ד בהמשך השיעור.

נחזור לדברי השכל טוב.

הבאנו מקודם, כי הוא הביא את הגמ' הזאת, אבל תשמעו את לשונו, 'הא דאמר רבי יצחק, כל שנה שלא תקעו בה בתחילה, מריעין לה בסופה, לא אמר כשחל ר"ה בשבת, דהא גזירת הכתוב שלא יתקעו, שנאמר זכרון תרועה, אלא כגון שנאנסו או נתרשלו מלתקוע'.

לפי המלים אלו – גזירת הכתוב – נראה, כי הדבר הוא מדאורייתא. כמו הירושלמי. או כמו רבי לוי, המובא בגמרא בהתחלה. אם זאת 'גזירת הכתוב', דהיינו מכיון שנאמר 'זכרון תרועה', א"כ אי אפשר לומר כי 'מריעין לה בסופה', כי היה אסור לתקוע.

ישנו כאן דבר חידוש. כך הוא מסביר, את מה שהביא לעיל מהשכל טוב, לגבי המלים 'גזירת הכתוב'. לפי הדעה הזאת – ועל פי דבריו זאת גם דעת הבבלי, גם הגמרא שלנו סוברת כך – כי כיון שמן התורה זהו רק היתר, אין חובה, על כן ביטלו זאת. אבל אם זאת היתה מצוה מן התורה, חז"ל לא היו מבטלים. כך לפי המהלך שלו.

ובהמשך [בדף ס"ו] הוא מביא כך, ראיתי בספר זרע אברהם [סי' נ"ח], נדפס מכתב מבעל אור שמח, ובו כתוב, 'הירושלמי לא הביא הגזירה דשמא יעבירונו בלולב ושופר, רק יליף מקראי וכו'.

ובסוף הוא מחזק את הרעיון הנז"ל, וכותב בזה"ל, המה – דהיינו חז"ל – הורו לנו, שלא לקיים מצות תקיעה בר"ה שחל בשבת (ולקחת ד' מינים בראשון של סוכות שחל בשבת), מטרתם בתקנה זו, להזהיר את העם מלחלל שבת כל השנה, באיסור הוצאה, ובכל שאר מלאכות דאורייתא ודרבנן. ובזמנם של אנשי כנה"ג, זלזלו הרבה מהעם במלאכת הוצאה, כמבואר בנחמיה. וכן עד היום, ישנם הרבה שומרי מצות שנכשלים במלאכה זו.

ובזה שמנעו מלקיים שתי מצוות דאורייתא – לולב ושופר – מכלל ישראל, משום גזירת הוצאה בשבת, למדו את הקהל לדעת ולהבין גודל איסור חילול שבת בהוצאה ובשאר מלאכות. כפי מ"ש הראשונים, שיש מצוה דאורייתא של 'מורא שבת', כמו שכתוב ויקרא י"ט, לזאת שבתתני תשמרו ומקדשי תיבאו.

לכאן הם סוברים שעניין היראה, חוזר גם כלפי שבת. אך עיין תורת כהנים שם, ויבמות דף ק' ע"ב ובמפרשים. ועל"ע. ואחרי העיון ראיתי בס"ד שכבר עמד על זה הגר"י פרלא בביאורו על ספר המצוות לרס"ג [עשה י"ג, דף קי"ז] וז"ל, ראיתי להרא"ם בספר יראים סימן צ"ח שמנה מצות מורא שבת וכו', ועיקר הדבר תמוה בעיני וכו' ע"כ. וע"ע בספר פרי צדיק למהר"ר צדוק הכהן, פרשת בראשית אות ד'.

א"כ בזה שמנעו מלקיים המצוות, בכדי שלא לבוא לאיסור הוצאה, קיימו אנשי כנה"ג –

ואתם כל הקהל – מצות מורא שבת. שיש להיזהר בכל שבתות השנה, לקיים מצות שבת כדת וכהלכה, בכל ט"ל מלאכות.

מי שיעיין בבארות משה על פסקי מהרי"ץ וראש השנה, יראה כי בני הרה"ג משה שליט"א הרחיב לגבי כל מה שמהרי"ץ זיע"א כתב בעניין הזה, לבסס את הגירסא הזאת – כפי שאמרנו לעיל – כי גם ביום חול גורסים 'זכרון תרועה'. גם הוא נכנס אל הסוגיא הזאת, והביא את דברי שבלי הלקט וכו'.

כבר הדברי מנחם דן בכך, כמו שאמרנו, אולם לא כעת הזמן להיכנס לכל השקלא וטריא, רק בתורת 'מראה מקום'. ישנה אריכות בספר בארות משה, בטוב טעם ודעת, לחזק את הנושא הזה.

ומה שיוצא בסופו של דבר, כי יותר טוב לגרוס 'זכרון תרועה', אפילו ביום חול, כי אנחנו מזכירים את הפסוקים הנוגעים לתרועה. כי לפי מסקנת הגמרא – כפי שביארנו לעיל – הפסוק הזה לא בא על שבת, אלא גם ביום חול.

התייחסות לאסון הנורא שאירע בשמיני עצרת, עוונות שחטאו בהם הנרצחים אשר השתתפו באותה חניגא שהיתה שם וכו'.

כפי שאמרנו, בעוה"ר השנה לא היתה תקיעת שופר בשבת, וגם לולב לא היה, שהרי הא בהא תליא. באותו יום שחל יו"ט ראשון של ראש השנה, חל גם יו"ט ראשון של סוכות, שהוא בט"ו בתשרי. וח"ו הדבר מראה, את 'חרי האף הגדול הזה', אסון כזה גדול שקרה בשמיני עצרת, ביום חיתום הדין הסופי. כמו שכבר דיברנו בשיעורים הקודמים בס"ד.

ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו שלח אלי מכתב בזה"ל, לכבוד מו"ר הרה"ג רבי יצחק רצאבי שליט"א.

מרן כתב בשערי יצחק פרשת בראשית דף 17 ד"ה אבל, כי בעוה"ר, אלה אשר הגדילו והגבירו את החרון אף, עשו שמה במושב בארי חניגא גדולה כל הלילה, עם הפסל [בוודהא] רח"ל, אוי ואבוי. אולי הדבר הוסיף הרבה שמן למדורה, שביצוע גזר הדין יהיה ישר כבר על הבוקר. הקדימו זאת בשנה זו.

הערה מהקהל: מה שהרב הזכיר מקודם כי במושב בארי עשו אז חניגא גדולה וכו', זה לא בבארי אלא ברעים.

תשובת מרן שליט"א: אל תקרי רעים, אלא רעים וחטאים לי"י מאד. אבל יהי רצון מלפני המקב"ה שישובו בתשובה שלימה בקרוב, ויתקיים בהם מה שאנחנו אומרים, הנה מה טוב ומה נעים, שבת אחים ורעים.

מוסיף הרב חיים לוי במכתבו, דברים אלו עוררו אותי לפירוש בעלי התוספות השלם (הובא בספר פירושי התורה לרבי חיים פלטיאל) על הפסוק ולא תקיא אתכם הארץ שכתב בזה"ל, ולא תקיא אתכם הארץ. הפשט אדרבא אז תקיא אותם הארץ כשחוטאים בתוכה. ועוד א"כ מצינו חוטא נשכר. וי"ל דה"פ לא אעשה לכם כמו שעשיתי להם. כי יש מהם שיצאו חיים מארצם בלא שום צער ויסורין. אלא אני פורע מכם הנה ברעות ובצרות משונים מה, דכתיב והכרתי, ונכרתו הנפשות העושות.

ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה – תשמעו איזה 'פשט' – כלומר אל תהיו סבורים שתקיא אתכם כך, ולא יותר כאשר קאה אותם שלפניכם אלא ברעה גדולה ובעונש גדול תקי א אתכם, כמו שמפרש ונכרתו וכו'.

כאשר עם ישראל מטמא את א"י, אל תחשבו כי היא רק תקיא אתכם, אלא הרבה יותר גרוע.

ספר חרדים [סוף פרק נ"ט] כ' בזה"ל, אבל הבאים לארץ ישראל ואין שמים על לב כי הם בהיכל המלך ומורדים ופושעים, ומרבים במשתאות של סעודת מרעות ומרזחים, [לשון ספרי פרשת בלק "באחרונה חזרו לעשות להם מרזיחים, והיו קוראים להם ואוכלים, שני' ותקראן לעם לזבחי אלהיהם" ח"ב"א] עליהם הכתוב אומר [ירמיה ב', ז'] וְתִבְאוּ וְתִטְמְאוּ אֶת אֶרְצִי, וְנַחֲלֹתַי שִׁמְתֶם לְתוֹעֵבָה. וכתוב [ישעיה א', י"ב] כִּי תִבְאוּ לְרֵאוֹת פָּנַי, מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיְדֵיכֶם רִמְסֵי חֲצָרַי. וע"ע בספר כל בו סימן קכ"ז בשם המהר"ם מרוטנברג (הובא בפאת השלחן הלי' ארץ ישראל א' בית ישראל אות ט"ו).

ואני שמעתי דבר שיש בו מן האמת. אם גיבורים כאברהם אבינו אין לעמוד בפרץ

דהיינו, גם אם גזר הדין היה צריך להיות יותר מאוחר, אבל הדבר קרה מיד על הבוקר.

תשמעו מה הוא כותב, ואני הק' כותב השורות מוסף, כמעשה ארץ מצרים וכנען, כל התועבות רח"ל, נעשו שם.

אני לא ידעתי זאת. אמנם שיערתי שהדבר ככה, כי זה מתאים להם, בעוה"ר. אבל ביום ששי שמעתי ממקור נאמן, כי נתברר שרבים מהם לא היו נימולים. ה' ירחם. אמנם לפני שקברו אותם, עשו להם ברית מילה, כפי שעושים לתינוק שמת לפני כן, לפני שנימול. כידוע. אבל הם היו רשעים, כופרים. אלו אשר עוסקים בבדיקת הגופות, אמרו כי הם אפילו לא היו נימולים. אולם מה שכן, שמעתי כי את הפסוק שמע ישראל וגו', הם כן אמרו. וכדומה. אינני יודע האם כולם, ומי אלה שאמרו. יש כאלה שאפילו את זה לא ידעו לומר, אבל עכ"פ אמרו 'ספר תורה'. מפליא.

הוסיף על דבריו השולח – עוד מעט נראה מיהו – בזה"ל, אמר השולח, ומתוך מה שביררתי, דרך חניגאות אלו להתחילם בשעות המאוחרות של הלילה, כשהשיא הוא בזריחת החמה. כעת מובן, למה אסון קרה בבוקר, כיון שהשיא של שמחה זו אצלם היה אז בבוקר.

והרבה מגיעים דווקא לשעה זו של זריחת השמש. ונמצא שהפורענות באה בשיא ההילול, ולא אחריו... עשב"א.

זהו ידידנו הרב עוז שלום בן אברהם ערך הי"ו, אשר העביר את מכתבו של הרב חיים לוי, הוא הוסיף זאת שם. רואים אכן כי מן השמים, הכל מדויק ומחושבן.

ברוך ה', הישובים אשר הם שומרי תורה ומצוות, שומרי שבת-קודש, רובם ככולם ניצולו.

במושב יְכִינִי, ע"י נתיבות, מושב של תימנים, רק כמה שבועות לפני כן החליטו וכך עשו שבשבת המושב סגור מסביב. האויבים הפלשתים, באו וניסו לפרוץ את השער, ולא הצליחו, לכן ירו מבחוץ. התושבים נסו לשדות, וניצולו. ברוך הוא וברוך שמו. יודו לי"י חסדו וגו'.

לדחות את הגזירות, מוטל על כל אחד לחזק את עצמו בימים אלו, שיהיה לכל הפחות אחד מחמשים הצדיקים אשר בעיר, שיהיו לנו למחסה ביום זעם, רח"ל.

*

מחילה שהנני מטריד את מרן במכתבים רבים, אבל ברשות כת"ר הרשני לומר עוד דבר קטן. מרן אמר בשיעור במוצש"ק פרשת נח בזה"ל, כשרואים את הקשר בחוש, אם הוא מבין שזה כנגד זה, בזה אפשר לומר שזה מדה כנגד מדה. אבל דברים שתולים שזה נגד זה, ומסבירים סברות להגיד דברים דקים, שאנחנו נגיד דברים כמו תכף כתף, דבר דיבור, לדוגמא. זה דברים שאנחנו לא יוכלים להגיד.

אם כתוב בספרים כתוב... אבל קישורים כאלה רחוקים שלא מחייבים, אצלנו – זה לא משמעותי. אבל דברים שרואים ומתקבל מאוד על הדעת, זה – אפשר לתלות בזה, אבל גם זה לא בהחלטיות, כי אנחנו לא יכולים לומר את זה בצורה ברורה. עכ"ל מרן בשיעור.

חשכת הגלות מסתירה ממני להבין את המילים "אבל קישורים וכו' אצלנו זה לא משמעותי, ואלו דברים שאנחנו לא יכולים להגיד".

הרי שמעתי ממרן כמה וכמה פעמים בתקופת המגפה רח"ל שצריכים להתחזק משמירת הדיבור בבית הכנסת מפני שהדיבור מביא דבר ח"ו.

ועוד שמרן הציע לקרוב משפחתי שעקב התפוצצות הרחם, שמדה כנגד מדה ירחמו' ביותר על הנזקקים. וכהנה וכהנה...

אלא אם כן כוונת מרן, שאפשר להתחשב בתליות מעין אלו, אבל עדיין אין בהם כובד משקל כהרגשה שאדם חש על בשרו שכביכול הקב"ה מדבר איתו. וא"כ המילים "אצלנו זה לא משמעותי", זה לא דווקא.

תלמידך המצפה לרחמי שמים חיים לוי מניו יורק.

בעניין הרכבת הקלה שנבנתה גם ע"י חילול שב"ק, פסק דין מהרה"ג משה רצאבי שליט"א לגבי הצורך להמתין מלהשתמש בה בכדי שייעשו, ומסקנת מרן שליט"א עד מתי ראוי להימנע מלנסוע בה.

מדוע אני אומר זאת?

נתעורר העניין של 'הרכבת הקלה' שבנו לאחרונה, אשר נוסעת בערים בת ים, תל אביב, בני ברק, פתח תקוה. בבנייתה היה חילול שבת בפרהסיא. כל המחאות – שנים ע"ג שנים – לא עזרו. כעת יש לנו הזדמנות, לתקן את העניין של כבוד השבתות המחולל, את חילול ה' הגדול הזה. בפרט עכשיו. חוץ מכל הדברים האחרים, עבודה זרה, חילול שבת, ביטול ברית מילה, שאלו דברים חמורים ביותר.

מה שאנחנו יכולים לתקן – כי הוסיפו שמן למדורה, עם בניית הרכבת הקלה – מה שתלוי בנו. אמנם אי אפשר לאסור את השימוש ברכבת הקלה לגמרי, כי לכאורה היה צריך להיות כפי הדין, שאם גוי בונה בית בשבת הוא אסור לעולם, כך נפסק להלכה ברמב"ם ובש"ע [על כל פנים לדעת מרן אין זה מן הדין, אלא חומרא ממדת חסידות, עיין מה שכתבתי בדברי חפץ י"ט דף רכ"ח אות י"ד. איתמר], אבל כיון שבנ"ד המדובר בדבר ציבורי, וקיי"ל ד'אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, א"כ לכל הפחות להמתין שיעור בכדי שייעשו. כפי ההלכה, כי אם גוי עושה מלאכה בשביל ישראל בשבת, צריך להמתין בכדי שייעשו.

שאלה מהקהל: האם רק גויים עבדו בשבת ברכבת הקלה?

תשובת מרן שליט"א: לא. ואם כן קל וחומר שהדבר גרוע טפי.

מהי הסיבה, שצריך להמתין בכדי שייעשו? רש"י כותב וביצה דף כ"ד, כדי שלא יהנו ממעשה שבת. לכן צריך לחכות את השיעור, כמה זמן שהדבר נעשה. והרמב"ם [פרק ו' הלכה ח"ו, והתוספות, והבית יוסף, סוברים כי הסיבה היא, שמא יאמר לגוי לעשות, כדי שבמוצאי שבת יהיה לו מיד מוכן. זאת גזירה.

לא משנה, מהו הטעם.

בעניין להמתין כדי שייעשו, לגבי הרכבת הקלה, זהו כבר דבר אשר תלוי בנו, אולם זה לא כ"כ פשוט. תלמידי חכמים רבים, דיברו בנושא הזה, פירסמו כל מיני פסקי הלכה. ישנם

בארץ ישראל בעוה"ר בחילול שבת בפרהסיא, בכרייה במכונות גדולות בעומק האדמה, תיקון והנחת המסילות, ושאר עבודות והפיקות, וכמפורסם וכו'.

ולבסוף, במסקנא, הרב משה נזהר כאן, לא להחמיר מדאי, ולא להקל מדאי. אלא ללכת בדרך המלך, ב'שביל הזהב'. זהו פירוש המלה 'הלכה', מלשון איך ללכת, איך הולכים. כי תמיד ישנם צדדים להחמיר, וישנם צדדים להקל, אבל צריך ללכת בשביל הזהב.

הוא כותב כך, העולה מכל האמור, שאין לחוש ולאסור ליסע ברכבת זו עולמית, משני טעמים. הואיל ומיחו בהם כשעבדו בה בשבת. הדבר לא עבר בשתיקה. יראי ה' מיחו, אבל הם נתנו כתף סוררת.

וגם מטעם, שאינם יכולים לאסור עלינו דבר שאינו שלהם, אלא של כל ישראל.

מכל מקום צריך וחובה עלינו להמתין לכל הפחות שיעור כדי שיעשה, דהיינו לא ליסע ולא ליהנות מרכבת זו שנבנתה באיסור, מזמן שהתחילו ליסע בה בפועל, עד שיעברו עליה ימים, כמספר ימי השבתות שיודעים שחיללו בעשייתה. זולת מי שאירע לו, ודחוקה לו השעה להגיע למקום חפצו בשעה מסוימת.

זהו אחד הדברים, שבגללם קשה לפסוק להחמיר באופן מוחלט בעניין הזה, כיון שההבדל הוא עצום. ברכבת, הנסיעה היא במשך 18 דקות, ובאוטובוס היא שעה וחצי. להגיד לאנשים שיחמירו, זה לא כ"כ פשוט. אבל אנחנו מדברים, על מי שכן יכול להחמיר, מי שיכול להסתדר מבלי להזדקק להיתר הזה. יכול להקל, אם אירע לו כן מפני שצמצמו את זמני האוטובוסים מחמת רכבת זו שנוסעת לשם. בגלל שישנה רכבת, הפחיתו את תדירות הנסיעות של אוטובוסים.

אבל לכתחילה, יש להשתדל ולעשות כל טעדיק, לא ליסע בה, עד שיעברו עליה ימים אלו.

ולכן רכבת קלה זו, שנוסעת בערים בת ים תל אביב בני ברק פתח תקוה, התחילו ליסע בה בפועל מא' אלול התשפ"ג בשל"ד, ואם כן יש

שנטו להקל, וישנם שנטו להחמיר. וביקשתי מבני הרה"ג משה הי"ו, שיכתוב ויפרסם פסק דין לגבי הנושא הזה, וב"ה הוא כבר השלים זאת.

בתשובה לכל אלה אשר שאלו אותי בעניין זה, עניתי בע"פ כי ראוי שימתינו 'כדי שיעשו'. אבל הפירסום הנחויץ כעת בכתב, הוא בעיקבות כך שפנו אלי בשאלה בכתב.

אקרא בפניכם את המכתב שקיבלתי, לכבוד מו"ר עט"ר מרן הגאון הגדול ר' יצחק רצאבי שליט"א.

בעניין הפולמוס הגדול שמתקיים כיום, בדין "רכבת הקלה" החדשה שנפתחה לציבור לאחרונה, שבנייתה היתה אף בשב"ק רח"ל. שהרבה דנו אם מותר לנסוע בה מיד, או שצריך להמתין בכדי שיעשו. ויש שצידדו שמותר מיד, ויש שצידדו להמתין בכדי שיעשו.

יורנו מו"ר הדרך אשר נלך בה, ואולי כדאי לפרסם דעת הרב בשער בת רבים.

בברכת יישר כח, תלמידך שותי מימך, מאיר אהרוני, ושלמה גרשי. ה' ישמרם ויחיים. הם אברכים יקרים, פה בבית מדרשנו פעו"צ.

כאשר ראיתי, כי ישנם אנשים הרוצים לדעת, ובפרט מפני שיש לעיין ג"כ האם ישנו חילוק בזה לפי שיטתנו, שמא ישנה דעה אחרת, ביקשתי זאת מהרב משה הי"ו, שבשנים האחרונות עוסק הרבה בהלכות שבת, וכבר זכה וזכינו שהוצי"ל כמה כרכים מספרו החשוב בניין משה, והוא נעתר לבקשתי וישב על המדוכה, בטוב טעם ודעת, בשקלא וטריא, לברר את כל הצדדים. גם צריך לדעת את המציאות, מה שקורה בשטח, מה בדיוק היה. ולראות את כל הדעות. והוא בא כ'מאסף לכל המחנות', לאחר שכולם כבר הביעו את דעתם, כל הצדדים כבר נתבררו, כל השאלות והפרטים, הוא בא אחרי כולם, וממילא מה שהוא עשה זה יותר מושלם. כמו כן לברר, מהי שיטת מהרי"ץ והשת"ז, וכדומה.

ברוך ה', הוא כתב על כך תשובה מיוחדת, פותחת בזה"ל, על דבר השאלה אם מותר ליסע ב"רכבת הקלה" שנבנתה בשנים אלו פה

להתאמן מאד שלא ליסע בה עד א' שבט, ולכל הפחות יש להמתין עד א' כסלו.

עד א' כסלו, היינו שלושה חדשים, אלול תשרי ומרחשון. ועד א' שבט, פירושו עוד חדשיים, כסלו וטבת.

בעת עשיתי חשבון, שלוש שנים אחורה. בשנה שעברה, היו חמשים שבתות. ובשנה שלפני כן, חמשים ושש שבתות. ובשנה לפני כן, חמשים ואחת שבתות. ביחד יוצא, מאה חמשים ושש ימים.

מרן שליט"א פונה לרב משה: איך יצא לך החשבון, של שלושה חדשים?

תשובת הרב משה: ישנם צדדים להקל, כי אולי לא היו בדיוק שלוש שנים. היו להם עיכובים. לפי התכנית, הדבר היה צריך להיגמר הרבה לפני.

תגובת מרן שליט"א: טוב. א"כ הדבר אינו ברור.

שאלה מהקהל: האם עבדו שם כל היום וכל הלילה?

תשובת מרן שליט"א: צריך לבדוק.

מצד שני, חושבני כי ישנו מקום להחמיר אפי' יותר, בגלל הימים טובים. הרי הדין של בכדי שייעשו, לא נאמר רק לגבי שבתות, אלא גם לגבי יום טוב. הדבר כתוב במפורש במסכת ביצה [דף כ"ד ע"ב], וברמב"ם [פרק ב' מיום טוב הל"י] ובש"ע [סימן תקט"ו סעיף ד'], ובתוספות רי"ד ועירובין דף מ' ע"א], ועוד, כי אין הבדל בין שבת לבין יו"ט, לגבי הדין בכדי שייעשו.

על כן אני אומר, כי מי שיוכל להחמיר, אפילו עד ר"ח אדר הראשון. וסימנך, וְהִדְרֵךְ צֶלַח רַב־בַּב וְתִהְיֶה מִּה, ה"ן. 'זהדרך' – מחודש אדר, אפשר כבר לנסוע ברכבת.

שאלה מהקהל: מה לגבי חול המועד?

תשובת מרן שליט"א: בחוה"מ אין דין בכדי שייעשו, רק ביו"ט.

שאלה מהקהל: אבל אין כ"כ הרבה ימים טובים בשנים אלו?

תשובת מרן שליט"א: בסדר, אבל כפי שאמרתי מקודם, גם השבתות הן יותר ממאה וחמשים יום, ישנן מאה חמשים ושש שבתות,

ועוד כמה ימים טובים, וגם לא ברור במדויק הזמנים. מי שיחמיר עד חודש אדר, תבוא עליו ברכה.

היה פה בליל שבת-קודש ידידנו הרב בייפוס שליט"א, מארגון משמרת השבת, ואמרתי לו כי נראה לי אולי להחמיר עד א' אדר, אבל אינני יודע, האם אני דעת יחיד. והוא אמר לי, כי ישנם כאלה אשר פסקו כך. עד אדר. אמרתי לו, טוב, אם הדבר כך, אזי אפשר לפרסם זאת. המדובר, לגבי מי שיכול. אי אפשר להגיד שהדבר אסור, אבל כיון שהמדובר לגבי חילול ה' הגדול שנעשה בפרהסיא, א"כ צריך לעשות קידוש ה', ואדרבה יש לפרסם זאת, להראות כמה כואב לנו חילול שבת. כי למרות שהדבר קשה לנו, אנו נמנעים מכך.

גם אדם הנוסע למשל רק מבני ברק לפתח תקוה, צריך להמתין שיעור כדי שייעשו שאר כל מסלולי הרכבת, אף שאינו נהנה מהם. כי אין ראוי לעשות חילוקים בזה ולתת תורת כל אחד ואחד בידו. וכל-שכן שזהו עניין ציבורי, וכמו מחאה כוללת, 'לפייס' את כבוד שבת קדשנו, אשר חוללה בראש כל חוצות.

שאלה מהקהל: האם אותו הדבר, לגבי הרכבת בירושלים?

תשובת מרן שליט"א: הפרטים שם לא ידועים לי. צריכים לבדוק.

האם בר"ה שחל בשבת, כבשנתינו זאת, זהו סימן

טוב, וזכות שמירת השבת שלנו היא במקום זכות

תקיעת שופר, ומשל נורא מבעל מנחת עני בעניין זה. והא כיצד ביטלו חז"ל מצות עשה דאורייתא, מחשש שמא יעבירונו וכו'.

ישנו משל נורא, השייך לעניין דלעיל, שכתב בעל ערוך לנר – על הש"ס, בספרו מנחת עני – דרשות על התורה, בפרשת האזינו [דף תפ"ה].

הוא מקדים וכותב, כי הוא בדק, לגבי שנים שחל ר"ה בשבת, ולגבי שנים שלא חל ר"ה בשבת. מתי היה טוב, ומתי היה רע? ויצא לו, שישנם שנים שר"ה היה בשבת והיו אסונות, וישנם שנים שר"ה היה בשבת והיו טובות.

וזה לשונו שם [בפתיחה לדרוש], ובעניין שנה טובה יביא, שהשנים שהיו טובות לישראל, היו

כאשר היא באה לפני המלך, הוא שאל אותה, מדוע פניך נפוחות? למה את פצועה וחבולה? היא נאלמה. לא ידעה מה להגיד. התחילה לגמגם. אז מישוהו אמר למלך, כי ידוע שבעלה אלים וכו'.

זהו המשל. והנמשל, שבת קודש, היא בת זוג של עם ישראל, והיא מסנגרת עלינו, אבל לא אם פוצעים אותה.

תשמעו את לשונו, 'לשון חכמים מרפא'. בשנה טובה, יש לחקור, אם ראש השנה בשבת, אם זה סימן טוב?

ובזה מצאנו, ששנים שרעות ביותר, ושנים שטובות ביותר, היה ראש השנה בשבת. דשני שנים שנחרב בית המקדש, היה ראש השנה בשבת, כמו דאיתא בירושלמי [פרק ד' דתענית ה"ז], יום שחרב בית ראשון, ראש חדש אב היה, ואחד בשבת היה. ובית שני, נחרב בט' באב, גם כן בא' בשבת. ושניהם, מוצאי שביעית היו, כדאיתא בבבלי [תענית דף כ"ט]. וכו'. לא ניכנס לכל הראיות שלו, כי צריך להעמיק בכך.

כעת הוא עושה חשבון, לצד השני. וז"ל, בשנים שיותר טובות, מצינו שמחילת עון העגל היו בשנה שחל ראש השנה בשבת. וכן הקמת המשכן, (דביום ה' יצאו ישראל ממצרים, כדדרשינן בשבת פרק ט' דף פ"ז), כדכתבו התוספות במרובה דף פ"ב [ע"א ד"ה כדן עיין שם. וכן שנה שנכנסו לארץ, היה גם כן בשבת, שמשה מת בשבת ז' אדר, אם כן ראש חדש אדר יום א', והוי ראש השנה בשבת. (ועיין תוס' מנחות דף ל' [ע"א ד"ה מכאן], וכן הרא"ש פרק ערבי פסחים [סימן י"ג].

ויובן זה במשל.

שר אחד בעבודת המלך חטא, והמלך קצף עליו עד מאוד, וציוה לשופטים לדונו כפי שורת הדין. וילך השר לבקש לו מליצים היותר טובים, שיעמדו לו בשעת דינו, אבל המליצים שמטו להם אחד אחד, ולא נשאר איש שרצה לקבל עליו המשרה הזאת. באמרם, כי אין לו התנצלות, ואחת דתו להיענש. והשר בראותו כי אין איש עומד לו בשעת דחקו, ויצר לו מאוד, ויגד לאשתו את כל הדברים האלה.

שנים שחל ר"ה בשבת. ומאידך השנים שהיו רעות לישראל, היו גם הם שנים שחל ר"ה בשבת. ויבאר בזה עפ"י משל נורא, שכשחל ר"ה בשבת השבת, היא סניגורן של ישראל במקום השופר. שבת קודש, היא בת זוג של עם ישראל. אם כן, כאשר אין שופר, ישנה את השבת. מה שעושה השופר, עושה השבת. (ט) השבת עושה מה שהשופר עושה. כמובן זה רק שבת שחל בה ראש השנה. אך אם ח"ו אין שומרים אותה כראוי, נתהפך זכותה לקטרוג על ישראל. וירמז כל זה בדברי הגמ', כל שנה שאין תוקעין בתחילתה וכו'.

יוצא אם כן, שהדבר תלוי בנו. אם שמרו שבת, יהיה טוב. ואם לא שמרו שבת, אזי זהו קטרוג.

והוא מביא על כך, משל נורא.

אחד משרי המלוכה, עשה פשע גדול נגד המלך, זיקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו, והוא מסר לשופטים שידונו את אותו שר. שיוציאו משפט, מהו העונש שלו? האם להעניש אותו, או להצדיק אותו?

טוב, אותו שר מחפש סניגורים, עורכי דין. אבל כאשר הם שמעו מהו הנושא, אף אחד לא רצה להיות סניגור. אין מה לסנגר. מה נגיד? פשע גדול עשית, אין לנו מה להצדיק אותך, אין לנו במה להיתפס. אותו שר היה אבל וחפוי ראש, בא לביתו וסיפר זאת לאשתו. אמרה לו, מה הבעיאי? אני אסנגר עליך. יש לי קשרים בחצר המלוכה, אני מכירה שמה, יש לי שם ידידה, ואני אדבר ואמליץ עליך.

וכך היה. הוציאו אותו זכאי.

אחרי כמה זמן, היה עוד מישהו אחר, שר נוסף, אשר ג"כ עשה משהו דבר חמור כנגד המלך, ושוב הפעם המלך אמר שישפטו אותו. כאשר אמרו לאותו אדם, תשמע, יש לך משפט וכו', הוא ענה, אין לי בעיאי, כי לאשתי ישנם ג"כ קשרים שמה, והיא תסנגר עלי. היא מוכנה ללכת ולדבר שם. אבל אותו השר, היה חצוף עז פנים, אינני יודע מה היה בינו לבין אשתו, והוא היכה אותה. 'הכוני פצעוני'. אבל היא היתה אשה טובה, כנועה, שבכל זאת היתה מוכנה לסנגר עליו.

ותנחמהו אשתו ותאמר אליו, למה פניך נופלים, ומה לך פנות אל המליצים. הלא אנכי יוצאת ובאה בחצר בית המלך הפנימית, וגם שם לי אוהבת קשורה בנפשי, שתעמוד בעת צרתי. יש לי שם חברה, שהיא תעזור לי, ותדבר גם כן.

השקט ושמע. אנכי אדבר לך אל המלך, ואל השופטים. ויהי כן כאשר אמרה, וכשהגיע יום הדין, ותעמוד האשה למליצה טובה בצד אישה, ומשפט השר נחרץ לזכותו.

ואך ימים מועטים עברו, והנה גם שר אחר בעבודת המלך חטא כחטא שר הראשון. וגם אותו ציוה המלך להתייצב לפני השופטים, שיעבור עליו המשפט. ויאמרו לו אוהביו, לך נא ובקש לך איש שימליץ בעדך לפני השופטים. והשר בִּזְכְרו כי זה זמן קצר, אשר גם חבירו צדק בדין, צחק להם והשיב, הלא גם לאשתי מכירים רבים בחצר בית המלך, גם היא תדבר טוב עלי אל המלך והשופטים, וגם אני אצא נקי.

אמנם השר האחרון הזה, היה איש זעף וקצף – נוטה לכעוס במהירות – ולא שמר כראוי אהבת וכבוד אשתו, ובחמתו קם והכה אותה מכות אכזריות, עד אשר נשאר סומני אכזריותו בחוץ לעין כל.

ובכל זאת, האשה הלכה עמו אל בית הדין, להמליץ בעדו לפני המלך. אכן אך פתחה פיה לדבר, והמלך בראותו צרבת המכה על פניה, שאלה, מה זה ועל מה זה?

ותתחלחל האשה, וענתה כך וכך, כדי לבקש אִמְתָּלָא לאישה, ולא הצליח בידה. היא התחילה לגמגם. היא לא היתה מוכנה לשאלה הזאת, אחרת היא היתה מכינה איזה תירוץ, לכן היא התחילה להתבלבל.

ויען אחד מן העומדים שם ויאמר, הלא הם הסימנים ממכות אישה האכזרי. ויתמה המלך מאד. וידבר אל האשה, לאיש אשר אלה לו, נעשית סניגור? הלא רק לקטיגור, תוכל להגיש לפנינו.

ומשפט השופטים יצא, להרשיע את השר ולהענישו.

אומר על כך המנחת עני – זהו מהר"ר יעקב אטלינגר, מחבר הערוך לנר על הש"ס – ובזה יתבאר, איך ראש השנה שחל בשבת, פעמים שהוא לטובתינו, ופעמים שהוא סימן לרעה חס ושלום.

כי ישראל שחטאו כל השנה, בעלות קול השופר ביום הדין, מצפים שבתקיעתו יעורבב השטן, וזכות התקיעות יהיו לסניגור.

וכל זה כשחל ראש השנה בחול. אבל כשחל בשבת, איך ימצא לנו זכות להצדיקנו ביום הדין? אכן לזה בא השבת, שהיא בת זוג לישראל, כמה דאמרו רז"ל בבראשית רבה [י"א ח"ג], להיות סניגור בעדינו לפני מלכי המלכים, והשבת יוצאת ובאה לפני כסא כבודו, כדכתיב בְּיָמֵינוּ וּבְיָמֵי יִשְׂרָאֵל אֹתָהּ הוּא לְעֵלָם וְשְׁמוֹת ל"א, י"ז. ובזכות שישראל משמרים השבת כראוי, הקב"ה מוחל עונותיהם.

אבל כל זה דוקא, כל זמן שישראל מקיימין את השבת. אבל כשאין משמרים את בת זוגם כראוי, ואדרבא מחללין את כבודה ברבים בפרהסיא, איך תיעשה השבת סניגור להצדיק משפטינו, הלא תיעשה קטיגור.

ועל כן, כשרז"ל אסרו לתקוע בשבת, הויה כדי להרחיק מחילול שבת, משום גזירה שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים [עי' ר"ה דף כ"ט:]. אבל מי שמחלל כל השנה את השבת בטלטול, הלא אז, לא לבד שלא נעשה סניגור לפנינו, אלא אחרי שלא איערבב שטן, שוב צריכים לדאוג, לדברי רבי יצחק ז"ל שנה שאין תוקעין בתחילתה, מריעין לה בסופה.

ולכן בפרט בשנים כאלו – בדרשה הזאת, הוא דיבר לקהל על כך והזהירם מראש – שראש השנה חל בשבת, נתאמץ בתשובה בלי הפסק. הדבר היה בשנת התרל"ב, הוא עורר על כך מראש ואמר להם, תשמעו, השנה צריכים להתאמץ יותר, כי אנחנו לא יודעים מה יקרה ח"ו.

כי המופלא ממנו, בל נדע. ובמכוסה ממנו, בל נשאל. ומי יודע אחרית השנה, אם טוב ואם רע הוא. וכבר אמרינן בראש השנה [דף ט"ז ע"ב] כל

פירוש, כל השומר שבת 'כהלכתו' דייקא, פירוש בכל ענינו, שיהיה מעין העולם הבא. שעל ידי זה, נתחלף ונשתנה כל כך, שמוחלין לו וכו'.

על כן, לא יקל האדם, גם באיסור שבת הנראה בעיניו להיתר, ובפרט באיסורים החמורים, כדי שיקיים שבת שלימה בכל עניניה, מעין העולם הבא. ויתחדש כנשר נעוריו, לטהרו מכל עונותיו.

מכך ממילא נלמד, את הלקח לענייננו. אם כן, דבריו אינם כ"כ פשוטים. עוד מעט נראה, כי ישנם כאן שני צדדים. אבל, נלך לפי הסדר.

*

כפי שאמרנו לעיל, התוס' אומרים בשם בה"ג, כי המדובר דוקא אם אירע אונס, אבל אם אירע שר"ה חל בשב"ק, לא מריעין לה בסופה. מצד שני, הריטב"א [ר"ה שם דף ט"ז ע"ב] כותב בזה"ל, הני מילי, כשאין תוקעין בפשיעה. אבל כשהוא מחמת האונס, כגון ר"ה שחל להיות בשבת, דמניעה זו לשם שמים, אין שום עונש בדבר, וכדכתב בעל הלכות ז"ל.

הריטב"א בעצמו כותב, 'כתב בהלכות'. מובן כי בספר הלכות גדולות שהיה לפניו, ככה היתה הגירסא.

ובהערות למטה [הערה 167] מובא כך, וכ"כ הרשב"א והמאירי, וכ"כ מהרי"ל בהל' ר"ה. הבאנוהו לעיל. אולם בה"ג לפנינו כתוב, זלאו דאיקלע ר"ה בשבת, אלא דאיתילד אונסא'. וכ"ה בתוס' ד"ה שאין, ובחידושי הר"ן ובר"ן בשמו. ומבואר דכל אונסא דאתיליד, מריעין לה בסופה, מלבד אם איקלע בשבת. ושלא כדברי רבנו וש"ר הנ"ל. וכ"כ להדיא המרדכי בסימן תש"ה, לאו משום שחל ר"ה בשבת, אלא כגון שנאבד השופר, או אונס אחר. וכ"כ האגודה. וכ"כ במדרש שכל טוב – כפי שהבאנו מקודם – כגון שנאנסו או נתרשלו וכו'.

לפי זה יוצא, כי אם ישנו מצב שלא תוקעים בשבת, וח"ו האנשים אינם נזהרים בכבוד שבת, וק"ו אם הרבה יותר גרוע, אזי בשנה הזאת ישנה סכנה שיארע בה אסונות, מריעין לה'.

שנה שאין תוקעין לה בתחילתה, מריעין לה בסופה.

לאחר מכן [בדף תפ"ח] הוא מביא את דברי התוס' שהבאנו לעיל, לגבי החילוק שבין אם חל ר"ה בשבת, או אם היו אנוסים. וז"ל, והנה התוס' [ד"ה שאין] כתבו בשם בה"ג, לאו דמיקלע בשבתא, אלא דמתיליד אונסא עכ"ל.

אבל בודאי, דזה לא מיירי, רק במי ששומר שבת בכל אפניו, ובפרט בטלטול. דלמי שלא שומר איסור הוצאה, הלא עבדו גם לא חל טעם הגזירה, ואם כן הוי סתירה. הרי אם הוא בלא"ה מטלטל ומוציא, אצלו את הסיבה של ביטול השופר. זאת סתירה.

וצריך לירא. שאחרי שלא תוקעין לו בתחילת השנה, מריעין לו בסופה. וגם על זה נאמר, לְמָה אֵיךָא פִּימֵי רָע, עֵוֹן עֲקָבִי יִסּוּבְנִי וְתִהְיֶה מִטְּ, ו'. הוא מאריך בכך, כדאי לראות את דבריו בפנים.

בהמשך [בדף תפ"ט] הוא מביא את הגמ' במסכת שבת, פרק כל כתבי [דף קי"ח ע"ב], כל המשמר שבת כהלכתה, אפילו עובד ע"ז כאנוש, מוחלין לו, שנאמר [ישעיהו נ"ו, ב'] אֲשָׁרֵי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וגו', שֹׁמֵר שֶׁבֶת מְחַלְלוֹ. כך הגמרא דורשת, 'מחללו' – 'מחול לו'. הוא מדייק, מה הפירוש, שומר שבת 'כהלכתו'? היה צ"ל שומר שבת, מה זה 'כהלכתו'? מהי ההדגשה, במלה 'כהלכתו'? מפרשים רבים עומדים על כך, והוא גם מרחיב בזה. ישנו שם דרוש נחמד ומעניין לגבי העניין הזה, איך אדם הראשון אמר מזמור שיר ליום השבת וגו', כאשר הוא חזר בתשובה.

אבל נביא רק את הנוגע לענייננו, זהו מה שהוא כותב בהמשך [בדף תפ"ט] בזה"ל, שבת, הוא מעין עולם הבא, והוא כנגד אלף השביעי. ולכן צריך לשבות, אפילו מהרהור. וכל מחשבתו לא תהיה, רק בתורה ובמצוות. וגם אכילה ושתייה, לא יהיו לתענוג העולם הזה, רק לתענוג של מצוה. ועל ידי זה, הוא חי אחר ימי המעשה, חיי העולם הבא. ונחשב לו, כאילו הלך מהעולם הזה, ושב לעולם הבא. וכשיבואו ימי המעשה, אז הוא מן הדין בריה חדשה. וזהו

כך יוצא גם לפי המהלך, של בעל משך חכמה. הוא הגרמ"ש, בעל אור שמח על הרמב"ם. הוא שואל, מה עוזר אונס? אם אדם חולה, ולא לקח תרופה בגלל שהוא אונס, וכי תהיה לו רפואה? בסדר, הוא אונס, לא אשם. אבל רפואה אין לו. אם כן, מה עוזר שבת?

והוא אומר, רעיון מיוחד. הרי כאשר תוקעים בשופר, מתערבב השטן, כי הוא רואה איך עם ישראל מחבב את המצוות, כיצד היהודים תוקעים ומריעים כשהם יושבים, ותוקעים ומריעים שוב כשהם עומדים. אפי' שבעצם מן התורה כבר יצאנו ידי חובה, עם ישראל אוהב את המצוות. והתקיעה בשופר, מזכירה את עקידת יצחק, איך אברהם אבינו ויצחק, מסרו את נפשם. עם ישראל לא תוקעים בשבת, כי אולי יהיה חילול שבת. למרות שיהיה קטרוג של־שטן, לא איכפת לנו. אנחנו מכניסים את עצמינו לסכנה, כדי שלא תהיה עבירה. אין לך מסירות נפש גדולה מזאת. זאת 'עקידת יצחק'.

כך כותב המשך חכמה ופרשת אמור, התקיעה מכניסה זכות ישראל, מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לחרפה ולמכה ולביזה, עבור שם השי"ת כי נקרא עליהם. זהו זכות העקידה, שבניו עוקדים כל תאוותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים, על מוקד אהבת השם ותורתו. והנה ידוע, כי בני ישראל והשי"ת, המה כשני אוהבים נאמנים, אשר כל אחד חושש על כבוד רעהו וכו'.

לכן, אחרי אשר ידוע לנו גודל התועלות ממצות שופר, אשר אם יבוטל, אף באונס, הסכנה גדולה, ובכ"ז אמרו ישראל פן יבולע חלילה למצות שבת, אשר מעיד על קדושת שמו יתברך, כי חידש עולמו מן האין הגמור, יהי מה, יעבור עלינו מה ויתקדש שמו יתברך, יקטרג השטן ולא יכנס זכרונינו לאבינו שבשמים לטובה, אך לא יבולע לשבת המעיד על קדושת שמו יתברך, פן יעבירונו ד' אמות ברה"ר ויתחלל שבת חלילה, כי לישראל מעט היחס מהשבת, כמו שביארתי במק"א מתנה טובה יש לי בבית גנוז, כי השבת מתיחס אל יחס העולם בכללה להשי"ת, לא על יציאת

מצרים כהמועדים בעצם, רק בעילה רחוקה, אכמ"ל, ויתגדל ויתקדש שמי' רבא, ועוקדים כולם עבור קידוש שמו יתברך.

וכיון שכן, הרי זה גופא מה שאין אנו תוקעים בראש השנה שחל בשבת, זה גופא עקידה רוחנית מופלגת. ומועיל לרצות אותנו, כמו שמרצה זכרון שופר. ודו"ק.

התוצאה שקיבלנו, בסך הכל, היא שהקב"ה רואה כמה אנחנו מוכנים להסתכן, העיקר שלא יהיה חילול שבת, וזהו גופא מכפר, שיצא זכרונו לטובה. דבר זה עומד, במקום השופר.

לפי זה יוצא, כי הדבר תלוי בעם ישראל. אם עם ישראל דואג לכבוד שבת. זהו כפי שיטת המנחת עני, רק שהוא בא מכיוון אחר. זהו צד אחד של־מטבע.

ישנו צד אחר למטבע, שכותבים בכמה ספרים עפ"י הסוד, כי בשנים שלא תוקעים בשבת, הכוח של קדושת השבת, עושה מה שהשופר היה צריך לעשות.

זאת אומרת, הדבר אינו תלוי בנו, אלא בשבת עצמה. כי הכוח של־שבת, עושה את פעולת השופר. תקיעת שופר צריך ביום חול, ומה שהשופר עושה ביום חול, עושה השבת בלי תקיעת שופר.

הגרי"ח בשו"ת תורה לשמה [אות תל"ז] מביא כך, שאלה. בזמן הזה, כשחל ראש השנה בשבת, דאין תוקעין משום גזרה שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, וכן הוא הדין כשחל יום ראשון דסוכות בשבת, שאין נוטלין לולב, ואף על פי שהוא מצות עשה מן התורה, איך משום גזרה דשמא יעביר ארבע אמות ברשות הרבים, יבטלו חז"ל מצות עשה מן התורה? והלא אין ודאי נדחה מפני הספק, ובעלמא אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה, וכאן העשה נדחה מפני ספק של לא תעשה, דילמא יעבור. זאת השאלה.

ועוד רצינו לידע, מאחר דעל ידי מצות עשה של תקיעת השופר, נעשה הנסירה ונתקן הפנימיות – מדובר עפ"י הסוד – אם כן כשחל ראש השנה בשבת, במה נתקן ונעשה כל

ומאחר שהם מוכרחים לגלות זה הטעם, על כן במקדש, דלא שייך זה הטעם דשמא יעביר ארבע אמות, תוקעין. וכן במקום שיש סנהדרין של כ"ג, שהם סנהדרי קטנה, גם כן תוקעין. משום דבפני בית דין, לא שייך טעם זה.

אם הטעם הוא משום שמא יעבירונו, למה צריך לתקוע בבית המקדש? אלא, הדבר חייב להיות. כי אנשים יגידו, שאם החשש הוא שמא יעבירונו, בבית המקדש אין את החשש הזה, וממילא במקדש כן תוקעים. אבל בעצם, לא היה צריך לתקוע. התקיעה בשב"ק היא מיותרת, כי הפעולה הזאת נעשית מאליה.

ולעולם עיקר הטעם הוא, משום דהתיקונים הנעשים על ידי מצוה זו, הם נעשים מאליהם, מכח תוספת קדושת השבת.

וכל זה, בחלק המעשה. אבל בחלק הדיבור, גם כשחל בשבת, אנחנו מקיימים המצוה. כי חלק הדיבור של מצות תקיעת שופר, מתקיים על ידי פרשת המפטיר, שקורין יום תרועה יהיה לכם, וגם על ידי הפסוקים שמזכירין בתפילת מוסף. וכן כשחל יום ראשון של סוכות בשבת, אנחנו מקיימים חלק הדיבור של מצות לולב ומינוי, בפרשה שקורין בספר תורה, שאומרים פסוק ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'.

והיה זה שלום, ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כך הוא אומר.

ועניין כזה ידוע בשם האר"י והגר"א שנתנו טעם להא דקיימא לן אעפ"י שבטל הטעם, לא בטלה התקנה או הגזירה, לפי שהיו להם טעמים וסודות נוספים, ולא גילו אותם, כדי שלא יבואו בני אדם לערער ולפקפק בגזירותיהם. וכן כתב מהר"ש אבוהב בשו"ת דבר שמואל סימן קל"ט. והרחבנו בס"ד במקומות אחרים.

*

והדברים מקבילים ומתאימים, עם דברי הרמח"ל – בעל מסילת ישרים – בספרו קיצור הכוונות [עמ' פ"ג] שכתב בזה"ל, כשחל ר"ה בשבת, ואין תקיעת שופר, אפ"ה צריך לכוון [בכוונת המצוה] בסדר כמו אם היו עושים המצוה.

דברים הנעשים על ידי תקיעת שופר למעלה? וכן בענין נטילת לולב, שהוא המשכת החסדים דבר יום ביומו, במה יהיה המשכת החסדים אותו היום? יורינו המורה לצדקה, ושכרו כפול מן השמים.

והוא אומר תשובה, ממש מפליאה. וזה לשונו, תשובה.

הטעם ד'שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, לא אמרו רבותינו ז"ל, אלא בשביל לעשות טעם פשטי ונגלה לגזרתם לפני המון ישראל, כדי שתתקבל גזרתם אצל כל אדם, ולא תהיה גזרה שאין בה טעם. אך אין זה עיקר הטעם שלהם.

חז"ל לא יכולים לגלות לכל העולם את הסודות, הם צריכים להגיד דברים ע"ד הפשט כדי שיבינו את הסיבה. הם אומרים טעם פשוט, למרות שלא זאת הסיבה העיקרית, בכדי שהאנשים ישמעו. זהו כעין מה שמובא, כי כאשר חז"ל גזרו גזירה, הם לא היו מגלים את הטעם לכך במשך שנה. ווגם זה דוקא לענין הטעם שרצונם לגלות, אבל יש להם עוד טעמים וסודות אחרים שלא יתגלו לעולם וכדלקמן. כי אם אנשים ידעו מהו הטעם, רבים מהם יזלזלו, לא יחששו לסיבה, כי הם לא ירדו לסוף דעת חז"ל.

שם המדובר, שהסתירו את הטעם לגמרי. אבל לפי דבריו, הוא אומר חידוש יותר גדול. אמרו טעם אחר, לא הטעם העיקרי, כדי שהאנשים יקבלו זאת.

אס"כ, מהו הטעם העיקרי?

אלא העיקר הוא, מפני שהם ידעו ברוח קדשם, שהתיקון הנעשה על ידי מצוות אלו ביום זה, הנה כאשר חל יום זה בשבת, הנה הוא נעשה מאיליו, מכח קדושת השבת, ואין צריך לעשותו על ידינו.

לכן בעבור כבוד השבת, תיקנו שלא לתקוע יום זה, ולא יטלו לולב, להורות שהתיקון של מצוות האלה, הוא נעשה מאיליו, על ידי קדושת השבת. אך זה הטעם, הוא סוד ונסתר, ולא יספיק להמון ישראל. ולכן הוכרחו לעשות טעם אחר לגזירתם, והוא שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

שמעתם? צריך לכוון את הכוונות של תקיעת שופר, למרות שלמעשה אין תקיעת שופר, כיון שהפעולה נעשית. אין הבדל, בין אם יש תקיעת שופר ובין אם אין תקיעת שופר, מה שבפועל לא תוקעים בשופר זה לא אומר דבר, וצריך את כל הכוונות אותו הדבר.

והוא מוסיף יותר מכך, כי הפעולה נעשית, וביותר כח ג"כ. זה עוד יותר חזק. כי השבת גורם. ולפי שחז"ל גזרו שלא לעשות, אין אנו עושים, ודי בכוונה לבד.

אותו הדבר הוא אומר שם, גם לגבי ארבעת המינים, שגם היא נעשית ביותר כח, ע"י שבת. כך נראה, כי עפ"י הסוד. ואם כן, ישנן בנ"ד שתי הסתכלויות. המנחת עני והמשך חכמה מדברים לפי הפשט, וע"כ הם אומרים כי שמירת שבת שלנו, היא המגינה. וא"כ ח"ו על הצד שלא שומרים שבת, אזי הדבר רע. ולפי דברי התורה לשמה, וקיצור הכוונות להרמח"ל, הדבר אינו תלוי בנו, אלא בקדושת השבת.

ולפי דבריהם נראה, כי לא משנה האם שמרו ישראל שבת או שלא שמרו שבת, גם אם חיללו שבת ח"ו, לכאורה הכוח שלשבת זהו משהו עצמי, שאינו תלוי בנו.

*

דבר מפליא, ג"כ בדרך הזאת, אומרים אצל חסידי הבעש"ט. כגון בעל קדושת לוי, והשם משמואל – מסוכטשוב. הם אומרים דבר מעניין. דיוק נפלא.

קראנו בתחילת השיעור את המשנה במסכת שבת, יום טוב של ראש השנה שחל בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה. שואל הקדושת לוי, כי לכאורה ישנן פה כמה מלים מיותרות. במקום יום טוב של ראש השנה שחל בשבת, היה צ"ל רק ראש השנה שחל בשבת.

מה הפירוש, יום טוב של ראש השנה?

ותשובתו היא, כי זהו דבר טוב, שר"ה חל בשבת...

דהיינו, אם ראש השנה חל בשבת, זה דבר טוב מאוד, מצויין. התיקון, עוד יותר טוב. הפלא ופלא.

כך אומר מהר"ר יצחק לוי מברדיטשוב בספרו קדושת לוי [ח"ב דף תק"כ], משנה [ר"ה פ"ד מ"א] יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת, הנה תמיד כשחל ר"ה להיות בש"ק, היה מרגלא בפי אותו צדיק זי"ע, להמליץ בעד ישראל ולומר, רבש"ע, השתא צריך אתה לכתוב את כל ישראל לחיים. כ"א לא כן ח"ו, האיך אתה רשאי לכתוב בשבת, הלא הוא חילול שבת. אבל לחיים, רשאי אתה לכתוב, כי פיקוח נפש דוחה את השבת.

וזהו שאמר, יום טוב. היינו, זה היום, הוא טוב למאד. ומפרש והולך, איזה יום הוא יום טוב? על זה אמר, של ר"ה, היינו היום של ר"ה. אע"פ שהוא יומא דדינא, אעפ"כ הוא טוב. ומפרט והולך, אימתי הוא טוב למאד? על זה אמר, בזמן שחל להיות בשבת, ומטעם הנ"ל. והבן.

בספר שם משמואל [ר"ה עמ' ס"א] הביא ג"כ מדברי הקדושת לוי, וכתב בזה"ל, נראה לבאר הדברים, עפימ"ש במאמר הראשון, שבר"ה מופיע אור שנברא ביום הראשון.

בששת ימי בראשית, הקב"ה ברא אור, אשר לבסוף הוא גנו אותו לצדיקים לעתיד, כדי שלא ישתמשו בזה כעת הרשעים, כידוע.

אך מחשש שלא ישתמשו בו הרשעים – שמהאיי טעמא נגזו – באות התקיעות לסלק את הרשעים הגמורים בכלל ובפרט, שלא ישתמשו בו. והוא כענין דבזוה"ק [ריש פ' ויקהל], שהיו נוהגין לתקוע בשעת הוצאת המת לקברו. והטעם, כדי לסלק את כחות החיצונים המתנקשים אחר גוף המת, או כידוע במפרשים. ע"כ בשבת, שכל כחות החיצונים מסתלקים מאליהן לנוקבא דתהומא רבה, שוב אין אנו צריכין לשופר, ויכול האור להופיע אף בלי שופר.

ומובן שזה יותר טוב, כשמסתלקין מאליהן. כי הסילוק שע"י השופר, הוא כפי מסת רעותא דליבא. וכענין שבזוה"ק [ח"ג דף י"ח:], אשרי העם יודעי תרועה יודעי ולא תוקעי וכו', ולזמנא קל שופרא בכלהו עלמין בכוונא דליבא בחכמתא ברעותא וכו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאם אח"כ לא שמרו שבת, הזכות שבהתחלה לא תקעו בשופר, היא זאת שתגן. זאת אומרת, שזה לא כמו הערוך לנר.

תשובת מרן שליט"א: למה? גם לפי הערוך לנר, הסנגור של שבת לא יועיל בהמשך השנה, אם לא שמרו. חז"ל אמרו שגם אם נגזר בר"ה שיירדו להם גשמים, אם קלקלו אח"כ את מעשיהם, תתקיים הגזירה שיירדו, אך זה יהיה במדברות וכדומה.

הערה מהקהל: ישנו דבר כזה במהרש"ל, לגבי מה שאחז"ל [במס' שבת דף י"ב ע"ב] שאומ' לחולה כשמבקרים אותו בשבת, שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא. שהכוונה היא, כי עצם זה שנמנעים שלא לזעוק ולהתחנן עליו בשבת, היא זכות לחולה הזה שיירפא.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. כמו שעצם מניעת התקיעה בשבת, נחשבת לעקידה. בלשונות חז"ל תמיד רמוזים דברים. אני רואה שהזמן קצר והמלאכה מרובה, נשארו רק עוד כמה דקות.

השלמה בעניין 'מי שבירך' לאנשי הצבא שפירסמו בזמנו רבנים פשרנים, וחשיבות אמירת פסוק כל כלי וגו' בעת שמיעת אזעקה.

שאלה מהקהל: לגבי אותו נוסח 'מי שבירך' לאנשי הצבא, ישנם כאלה האומרים כן לומר אותו, וישנם כאלה האומרים שלא לומר אותו. **תשובת מרן שליט"א:** תסביר מהי הנקודה. מה שאלתך, וינתן לך.

הרב משה: מצד אחד, הנוסח שהובא בשערי יצחק בשיעור קודם, נזכר שם לאידך גיסא בשם הרב שטרנבוך שלא להתפלל על נצחונם.

תשובת מרן שליט"א: אכן. האמת היא, כי רציתי להרחיב על כך, כפי שכתבתי שם בשערי יצחק [הוספתי זאת בכתב, לאחר סיום השיעור הקודם], אבל פשוט אני רואה שאין פנאי. הזמן קצר והמלאכה מרובה, כמו שאמרנו. אבל לפחות אגיד כעת, ממש על קצה המזלג. התכוונתי לדבר בשיעור על כך, וזה לוקח אולי משך חצי שעה. רק לגבי הנושא הזה. אולם כעת, אדבר רק דקות ספורות.

אך בשבת, שמסתלקין מפחד קדושת שבת, מסתברא שאינו תלוי בכוונת הלב כלל. הפלא ופלא.

דבריהם מתאימים לדברי התורה לשמה, ולדברי ספר קיצור הכוונות. עולים בקנה אחד. כעת, אם נרצה לעשות סיכום, ולהגיד כי 'אלו ואלו דברי אלהים חיים', חושבני כי אלה אשר בעוה"ר ניספו, למרות שחלק מהם היו אפי' רשעים גמורים, אמנם בספרים כתוב כי יש להם כפרה וכו', לא אכנס כעת אל הנושא הזה כי הוא לא כ"כ פשוט, אבל בדר"כ נוקטים כי מי שנהרג בגלל שהוא יהודי, הדבר מתקן לו הרבה, וישנם אפי' כאלה המשווים זאת להרוגי לוד, שאין מי שיכול לעמוד במחיצתם. הדבר אינו כ"כ פשוט, אבל ישנם רבים המבינים כך.

נניח שהדבר כך, שהריגתם היתה כפרה, וגם יכול להיות כי בעצם הם גלגולי נשמות, אשר עדיין היו צריכים את התיקונים האלה. לא משנה. הדברים בגדר 'הנסתרות לי"י אלהינו'.

אבל סוף סוף החרון אף, הכעס מן השמים, היה עליהם. כי הצטרפו כאן, כמה וכמה עבירות חמורות. אזי נפרעו מהם, הפורענות באה עליהם.

הזכות של שמירת השבת, אשר תלוי בנו, ויתר עם ישראל, שהם ב"ה שומרי תורה ומצוות, זהו החלק השני, שימשיך להיות לנו שנה טובה, והצלחה בהמשך, מכוח קדושת השבת.

כפי שאמרנו, יום טוב' של ר"ה שחל בשבת. טוב מאד שר"ה חל בשבת. ובסופו של דבר, זה מוסיף שפע טובה וברכה.

אמנם לכאורה דקדוק זה שכתב בקדושת לוי מהסגנון יום טוב שחל בשבת, לא כתב כך אלא דרך חידוד וצחות, שהרי בכל מקום נקטו חז"ל לשון כזה. ועיין.

הערה מהקהל: בשנה שקרה אסון מירון, ג"כ ר"ה חל בשבת.

תשובת מרן שליט"א: טוב. נכון. כך היה אז בשנת התשפ"א בשל"ב.

שאלה מהקהל [הרב שאול]: לפי המשך חכמה, עצם זה שלא תקעו בשופר בשבת, ויתרו על זכות השופר, זהו מה שמגן. א"כ לא מוכרח,

ידוע כי זהו 'נוסח' סאטמר, שהם פוסלים את המדינה וכל הנוגע אליה מכל וכל. הכל מסטרא אחרא רח"ל, לא נסים ולא נפלאות וכו'. מובן כי זוהי דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א. הנני זוכר ומכיר אותו היטב עוד מהיותו גר כאן בעירנו ב"ב. מחה"ס מועדים וזמנים, ועוד. וראיתי שהוא מביא בעלון שלו – זאת קנאות יתירה שלהם – כי ישנו צד כזה, שמא ישנה הוה אמינא כזאת, אבל בראש שלהם, זה מוחלט, כי הם מתפללים שמדינת ישראל תתבטל, והם בעצם רוצים שיהיה כאן שלטון של ערבים.

הם העדיפו – זאת השיטה שהיתה כבר בזמנו, עם פרופ' דיהן שנרצח בעוה"ר – שיהיה שלטון של ערבים. שלא יהיו הציונים, כי לצערינו הציונים הרשעים הם קלקלו. ישנו בכך משהו. בעוה"ר, שלטון החילוניים נתן להם הרבה, הם הצליחו לשמד הרבה קהילות, ולצערינו עד היום אנחנו סובלים מהם, מכל הדבר הזה, בגלל הרשעות של מנהיגי המדינה החילוניים. והעדה החרדית העדיפו ההיפך, שיהיה שלטון של ערבים.

צריכים לדעת, בעבר – ובכל הדורות – אבותינו חיו עם הערבים בשכנות, או כמעט בשכנות. אמנם, החיים לא היו קלים. אבל בארץ ישראל מאז שבאו הציונים, השמאלנים, שנאת הערבים נתגברה. מובא בספר טוב ירושלים, להרב בן ציון ידלר, כי אפילו בעיר חברון, היהודים חיו עם הערבים בשכנות ובשלום. לא שהיו ידידים, בודאי שהיו מתחים פה ושם, אבל השנאה נתגברה, הצרות בעיר חברון התחילו, מאז שברחובות חברון הלכו בנים ובנות ביחד ברחובות, מאז שבאו לשם החילוניים. מאותה העת, שנאת הערבים נתגברה. מאז שהתחילה הפריצות ברחובות.

כל זה, היה טוב בזמנו. אולם בזמנינו, בודאי שהדבר אינו כך. אם בתנאים של פעם, היה מתאים שיהיה פה בא"י שלטון של ערבים, ובפרט בגלל עניין ג' השבועות, שלא יעלו בחומה וכו', כדאיתא בכתובות דף קי"א ע"א, ויש חילוקי דעות אם מועיל שהדבר יהיה

בהסכמה שלהם, כי יש סוב' שבכל מקרה ואופן, עד שלא יבוא המשיח צריכים להיות כפופים לאומות העולם, הדבר יכול היה להיות בזמן ההוא. אבל בזמנינו, הדבר איננו מציאותי, כי ה'מהלך' הוא כבר כזה, שחייבים לתמוך בהם. אינני יודע, כנראה הדבר הוא מן השמים. שלטון של ערבים כיום לא בא בחשבון. הם מכרזים בריש גלי שרצונם להשמיד להרוג ולאבד וגו' רח"ל.

העניין השלילי הוא, אך ורק לגבי אותו נוסח מי שבידך, שחיברו ופירסמו הרבנים הפשרניים, שבו הם מזכירים את הצבא ואת החיילים. הציבור החרדי סולד מכך, ואיננו רוצה לומר את זה. הדבר התקבל, רק במקומות של אנשים פשוטים, אשר לא ידעו במדויק. ובכללם אצל הרבה רבנים ספרדים, שלא הכירו את הרשעות של-אשכנזים החילוניים.

הנוסח שפירסמו בשיעור הקודם, הוא לקוח מן הספר עולמו של חסיד. וכתוב שם, כי מי שחיבר אותו, היה הרב גפנר, אבל הוא כותב שהנוסח הזה אושר ע"י הגאון מטשיבין והגאון הרב איסר זלמן מלצר.

הגאון מטשיבין, הרי הוא בעל שו"ת כוכב מיעקב, אחד מן הגדולים בדור שעבר, בדורו של החזון איש. והרב איסר זלמן מלצר, הוא בעל אבן האזל על הרמב"ם, ג"כ גדול מפורסם. א"כ בעצם, ישנם כאן גם חסידים וגם ליטאים. הרב מטשיבין, הוא מחסידי הבעש"ט.

ומן הספרדים, הם לא הביאו אף אחד, כנראה כיון שאת הנוסח הזה הוא חיבר בשנת התש"ח, ובתקופה ההיא כמעט ולא היה מישהו מן הספרדים, אשר היה בהשקפה 'החרדית' הזאת. בדרך כלל, הרבנים הספרדים וגם התימנים, התחברו עם המוסדות וכו'. גם היראים והשלמים, קיבלו ואמרו את נוסח התפילה לשלום המדינה, והדפיסו בסידוריהם. האשכנזים, הכירו את הרשעים האלה, כיון שהיו מתוכם, כגון בולשביקים וכו'. הם הכירו זאת, כבר לפני מאה-מאתיים שנה. כי חיו אתם. הם יצאו מהם. אולם הספרדים, לא הכירו את גודל רשעותם של-אשכנזים, אשר יכלו

שערי יצחק – השיעור השבועי

עוד פרט שחשוב הוא, עניין אמירת הפסוק כל כלי יוצר עליך לא יצלח וגו' בזמן האזעקה, מחשש נפילת טיל רח"ל וכדומה.

שימח אותי ידידנו הרב אליהו נהארי הי"ו, שאמר לי כי בתלמוד תורה שלו 'עטרת חיים' באלעד ת"ו, כאשר ישנה אזעקה, כל הילדים אומרים ביחד את הפסוק, כל כלי יוצר עליך לא יצלח וגו', בהתלהבות ובשמחה.

ראשית, זאת סגולה לשמירה. ושנית, הדבר גם מעודד ומשמח, שהילדים והאנשים ח"ו לא יכנסו ללחץ. הם יודעים ומובטחים כי לא יצלח – לא יצליחו כל הכלים שלהם, כל פצצה שימציאו, ואדרבה, זאת הזכות שלנו.

העניין הזה, חשוב מאד. בפרט מפני שהאמירה הזאת, משרישה את האמונה בהשגחתו יתברך. ובפרט שבמצבי בהלה וחיפזון, רבים שוכחים את העיקר, ותולים בטחונם אך ורק בטילים המיירטים. חלילה.

גם לגבי הנושא הזה, של אמירת הפסוק כל כלי יוצר עליך לא יצלח וגו', רציתי להסביר למה צריך לומר אותו שלוש פעמים? מה הדבר נותן? ומה בעצם כלול בתפילה הזאת? ומה הפירוש, זאת נחלת עבדי י"י וגו'? גם את זאת, צריכים להסביר. ומדוע תיבת תקום, מלעיל.

אבל, הזמן קצר והמלאכה מרובה. ברצוני לומר לכם, כי מה שדיברתי כעת בשיעור, זהו רביע או שלישי ממה שחשבתי והתכוונתי להגיד. לא הספקתי. ישנם עוד דברים רבים, אשר צריכים לדבר עליהם, אבל המלאכה מרובה, אני מעדיף שהדבר יהיה מושלם. ביכלתי להגיד חצאי דברים, אולם כדאי יותר שנפרוש את היריעה, שהדברים יהיו ברורים, ובעז"ה בהמשך נרחיב לגבי הפרטים האחרים, אם יגזור ה' בחיים, שנצליח ונגיע להגיד את הדברים כראוי. והמקום ברוך הוא יהיה עם פיננו, אכי"ר.

לעבוד עליהם, הם לא קלטו את עומק הרשעות של-חילוניים, לקחו את הדבר בקלות. לצערינו, הם גם שלחו את ילדיהם לבתי הספר שלהם וכו'.

אפשר לפתח ולהרחיב את הנושא הזה, כהנה וכהנה. אלא שהזמן קצר.

מעטים מאד, היו 'קנאים' בין הספרדים, כגון מהר"ש אלפנדרי, ועוד כמה בודדים. אבל רובם ככולם, נמשכו ונתחברו עם מוסדות המדינה, וכדומה, ולא ראו בכך פגם. והחילוניים, ניצלו את התמימות שלהם, שלחו לקחת להם את הילדים, עבדו עליהם, כי הם לא חשבו ולא האמינו שהדבר גרוע עד כדי כך, עד שהתוצאות בעוה"ר נראו בשטח. לכן, בשנים האחרונות כבר נתפכחו, כולל לגבי העניין הזה.

כל העניין שיש לדון הוא, שבנוסח של 'מי שבירך' הזה, כתוב על אלה 'שעומדים במערכה'. בזמננו, ברור על מי הכוונה. אבל העיקר הוא, כי אם אנחנו היינו מדברים בצורה מפורשת, על המדינה והצבא שלהם, ועל החיילים שלהם, אנו נותנים לכך 'הכשר', גושפנקא, באופן רשמי, ואז ח"ו יכולים להיות כאלה שיאמרו, אהה, הדבר כבר איננו פסול, 'התירו פרושים את הדבר'. על כן אנחנו מסתייגים, נזהרים שלא לומר זאת במפורש. אבל ברור שלפי המצב כיום, חובה להגיד שאנחנו נתפלל לשלום. וכבר אינני מדבר על כך, שישנם הרבה חיילים, שהם שומרי תורה ומצוות, הנמצאים במערכה. חיילים רבים גם הולכים שם עם ציצית, אפילו בגלוי. בפרט במערכה האחרונה. רק הם עשו את הטלית בצבע ירוק, כדי שלא יהיה בולט הצבע הלבן, מפני הסכנה ח"ו. וכך צריך לפי החוק, שהרי גם הגופיה צריכה להיות ירוקה. איתמרו. ברור שכיום, זהו מה שיש להתפלל, שהמערכה תצליח. היום אין מקום, לבוא ולפסול את הדבר מעיקרו.

זהו מה שנוגע, לגבי הפרט הזה. רציתי להרחיב על כך יותר, ועל יתר הדברים שכתוב נשמע בעלון בשם הרב שטרנבוך, אבל בלנד נרחיב בס"ד בשיעור נוסף.